

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN DEĞİŞİMİ BAĞLAMINDA SARI YELEKLİLER HAREKETİ

Yavuz YILDIRIM¹

Yılmaz Alp ÖZTÜRK²

Özet

Fransa'da son dönemde sıkça yaşanan kitlesel eylemlerden biri olan Sarı Yelekliler Hareketi (Gilets Jaunes), yarattığı tartışmayla sadece ülke içinde değil Avrupa kamuoyunda da etkili olmuştur. Bu haliyle ülke siyasetinin işleyişinin ötesinde, farklı bağlamlarda değerlendirilmeyi gerekli kılmaktadır. 2000'lerin başından bu yana çeşitli ülkelerde ekonomik sorunlarla demokratik taleplerin birlikteliğini içeren hareketlerin sayısı artmaktadır. Sarı Yelekliler Hareketi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Çalışma hareketi bu bağlamda inceleyecektir. Sarı Yelekliler, 1968 sonrası toplumsal hareketlerin içinde ayrı bir başlık olarak düşünülen yeni toplumsal hareketler yaklaşımındaki değişim göstergelerini taşır. Hareketin en önemli özelliği farklı toplumsal grupları bir araya getirerek yerel bir sorunun bölgesel ve küresel ilişkilerle ortaya konmasıdır. Uzun bir döneme yayılan gösteriler sonunda benzin zamlarının altı ay süreyle de olsa geri alınması, asgari ücrete ve çalışanlara 100 Euro ikramiye verilmesi, aylık 2000 Euro'nun altındaki emekli maaşlarından alınan vergi zammının iptal edilmesi Sarı Yelekliler hareketinin somut kazanımlarıdır. Ancak asıl nokta, bu eylemlerin demokratik ve ekonomik işleyişin içinde yeni bir dayanışma ağı örgütlemesidir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Kolektif Eylem, Protesto, Fransa, Demokrasi.

Jel Kodu: H20, Z18, R48.

THE YELLOW VESTS MOVEMENT IN THE CONTEXT OF CHANGING OF NEW SOCIAL MOVEMENTS

Abstract

The Yellow Vests Movement, which is one of the mass protests occurred frequently in France, has been effective not only in this country but also in the European public opinion with the debate it created. As such, it makes the movement necessary to be analyzed in different contexts beyond the impact of the country's politics. Since the early 2000s, the number of movements involving the combination of economic problems and democratic demands has been increasing in various countries. The Yellow Vests Movement can also be evaluated within this framework. The study will examine the movement in this context. Yellow Vests contain changing in the approach of new social movements considered as a subtitle within the social movements after 1968. The most important feature of the movement is that it brings together different social groups and presents a local problem with regional and global relations. At the end of the demonstrations that spanned a long period, the concrete achievements of the Yellow Vests movement are the reversal of gasoline hikes for six months, the granting of a bonus of 100 Euros to the minimum wage and the employees, and the cancellation of the tax hike from pensions below 2000 Euros per month. However, the main point is that these actions organize a new network of solidarity within the democratic and economic process.

Keywords: Social Movements, Collective Actions, Protests, France, Democracy.

Jel Codes: Jel Kodu: H20, Z18, R48.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, yavuz.yildirim@ohu.edu.tr.

² yilmazalpozurk@gmail.com, orcid: 0000-0001-7024-8819.

GİRİŞ

Toplumsal hareketler, genel anlamıyla bireylerin çeşitli nedenlerle bir araya gelerek gerçekleştirdikleri kolektif eylemlerdir. Eylemlerin kayda değer bir süre, belirli bir kalabalıkla ve çeşitli sembolleri birleştirilerek devam etmesi onu bir toplumsal hareket haline getirir. Bu sürecin siyasal tartışmanın içinde yer alması, onun bireysel, toplumsal ve ekonomik ilişkiler içerisindeki etkin rolüyle ilgilidir. Bir diğer deyişle toplumsal hareket kavramı yasal, kültürel, siyasal veya ekonomik değişiklikler talep etmek, bunları gerçekleştirmek veya bunlara direnmek için tasarlanmış kolektif faaliyetleri ifade eder.

Fransa’da ilki 17 Kasım 2018’de gerçekleşen ve daha sonra Sarı Yelekliler (Gilets Jaunes) diye adlandırılan eylemler değişim talebini 21. Yüzyılın doğasına uygun şekilde, doğrudan veya dolaylı düzeyde ilişkili farklı konuları bir araya getirerek büyütülmüştür. Küreselleşme sürecinde gelişen neoliberal ekonomik işleyişin etkisiyle ekonomik taleplerin, gündelik hayat ve siyasal işleyişle harmanlanmış şekilde birbirini etkilemesi, bu hareketin de genel niteliği olmuştur. Uzun süre devam eden eylemler ismini protestocuların şikâyetlerinin bir sembolü olarak benimsedikleri fosforlu ceketlerden almaktadır. Acil durumlar için araçların arkasında yer alan sarı ceketlerin eylemler sırasında giyilmesi nedeniyle eylemcilere bu ad verilmiştir. Esasen bu sarı yelekler, sürücülerin kaza gibi sorunlarında görünmesini ve dikkat çekmesini sağlamaktadır. Bu eylemler de protestocuların, sorunlu genel gidişat karşısında görünme ve “biz burdayız” deme çabasıdır. Eylemler, geniş çaplı değişim taleplerini içeren ve aynı zamanda direniş eğilimleri olan kapsayıcı bir dizi toplumsal protestonun genel adıdır.

Protestolar başlangıçta araç yakıt vergilerindeki artışlara karşı kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Başlangıçta küçük kasabalarda ve Fransa’nın kırsal bölgelerinde tarımdaki girdilerin önemlilerinden benzin fiyatlarındaki ek vergilerle artışa yönelik tepkileri içeren eylemler kısa sürede daha genel bir ekonomik eleştiriye dönüşmüştür. 2000’lerin başından bu yana çeşitli ülkelerde örnekleri görülen ekonomik sorunlarla demokratik taleplerin birlikteliğini içeren eğilim Sarı Yelekliler Hareketi’nde de bulunmaktadır. Bu aynı zamanda 1968 sonrası toplumsal hareketlerin içinde ayrı bir başlık olarak düşünülen yeni toplumsal hareketler bağlamının değişiminin göstergelerini taşır.

Bu çalışmada Sarı Yelekliler Hareketi oluşumu ve gelişimi çeşitli boyutlarıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ana argümanı, kültür ve kimlik gibi bireysel özgürlük talepleriyle eşleştirilen yeni toplumsal hareketler yaklaşımının dönüşüm geçirdiği ve bu çerçevede sıradan insanın katılımının ve gündelik hayata eden konuların hareketin belirleyici unsurları haline geldiğidir. Sarı Yelekliler Hareketi, yerleşik siyasete karşı çıkış ve yeni bir demokratik düzen arayışındaki örgütsüz ve tekil eylemlerin dağınık şekilde bir araya gelse de siyasal tartışmaları nasıl yönlendirebildiğine tipik bir örnektir. Hareketin incelenmesi için ikincil kaynakların taranması kadar, güncel bir konu olmasının etkisiyle gazete haberleri, katılımcıların görüşlerinin yansıdığı söyleşiler ve hareketlerin yoğunlaştığı günlerdeki analizler de kullanılacaktır. Bu bağlamda amaç, Türkçe literatürde bu konuda bir çerçeve oluşturmak ve Sarı Yeleklilerin toplumsal hareketler literatürü içerisinde nasıl konumlanacağına dair tespitlerde bulunmaktır.

1. TOPLUMSAL HAREKETLERİN POTANSİYELİ

Toplumsal yapı içerisinde yasal, ekonomik ve kültürel bağlamlarda ilişki içinde olan grupların uyumu ve birlikteliği, yaşanan değişim süreçlerindeki krizler nedeniyle bozulur. Teknoloji, nüfus, çevre faktörleri ve sosyal tabakalar arasındaki eşitsizlikler, toplumsal değişime yol açabilmektedir. Değişim talebi, bunun nasıl yönlendirileceği ve gelişeceği değişimler, bireylerin eylemleriyle önemli derecede şekillenmektedir. Tarihsel süreçte toplumsal değişimleri tetikleyen eylemlerin niteliği ve içeriği değişkenlik göstermiştir. İdeolojik, ekonomik, psikolojik etmenler bu değişim süreçlerinde eylemlerin oluşumunu etkileyen temel unsurlardır.

Toplumun üyeleri sosyal, ekonomik ve politik durumlarından memnun kalmadıklarında veya hayal kırıklığına uğradıklarında, farklı bir siyasal ve sosyal durum tasavvuruyla değişim talebinde bulunabilirler. Toplumsal hoşnutsuzluğun toplumsal harekete dönüşmesi için, toplum üyelerinin sahip olduklarından daha fazla servet, güç veya statü hak ettiklerini veya bu haklara sahip olabileceklerini

hissetmeleri gerekmektedir. Memnun olmayan grup ayrıca, durumun böyle olsun ya da olmasın, geleneksel yöntemlerle hedeflerine ulaşamayacağı sonucuna varır. Hareketlerin ortaya çıkmasında bu yönde tavır geliştiren gruplar arası etkileşimin oluşması temel noktadır.

Söz konusu etkileşim içerisinde var olan siyasal işleyişe karşı daha önceki yapılar, ideolojiler ve deneyimlere alternatif görüşler belirir. Hareketler bu süreçte hem siyasal ilişkileri ve hem de bunların değişim biçimlerini etkiler; diğer bir deyişle hareketler dinamiktir. İçerisindeki özneleri de talep ettikleri değişim durumunu ve içinde ortaya çıktıkları düzeni karşılıklı şekilde değiştirme kapasitesine sahiptir. Hareketlerin yerleşik güç odakları, iktidar sahipleri ve yerleşik aktörler tarafından şüpheyle karşılanmasının nedeni budur. Çünkü hareketler dönüştürücü potansiyele sahiptir. Bireysel talepler bu süreçte grup eylemine ve oradan da daha geniş bir kitlesel sürece dönüşür. Bu açıdan toplumsal hareketler bireyin diğer bireylerle, toplumla ve buna bağlı biçimde siyaset, kültür ve ekonomi gibi yapılarla bağlantılarını kuran önemli bir fenomendir.

Siyasal parti, dernek, sendika gibi kurumsal yapıların yanında ve bazen karşısında, dayanışma ve aidiyet bağlarının kurumsal-olmayan şekilde kurulduğu, farklı şekilde siyaset yapma tarzı olarak hareketler tarihsel süreçte her zaman var olmuşlardır. Bu oluşumların kimi zaman isyan, ayaklanma, kalkışma, başkaldırı ya da devrim gibi isimlerle adlandırılması hareketleri analiz eden, onunla bağlantı kuran ya da karşı çıkan aktörün konumuna göre değişmektedir. Hareket, kitlelerin belli bir veya birden çok siyasal ve sosyal taleple kendini ifade etmesini sağlayarak farklı bağlantıları ve özneleri bir araya getirir. Böylece geniş bir çerçevede siyasi analizin konusu olabilir. Tam da bu nedenle hareketler siyasetin alanını genişletir. Hareketin belli bir program veya eylem, diğer bir deyişle siyaset ve belli bir kurum ya da yapı, diğer bir deyişle siyaset kavramlarının ötesinde siyasal boyutu bu geniş ve potansiyeller taşıyan niteliğinden kaynaklanır. Hareketler siyasal bir boyut taşır çünkü sadece bir konuda değil genel anlamda dönüştürücü ve değiştirici güç ilişkilerini açığa çıkarır.

Genel bir çerçeve çizmek adına belirtmek gerekir ki, hareketlerin potansiyelini nasıl gerçekleştireceği ve eylemlerinin nasıl analiz edileceği, odaklanılan konu, birim ya da özne ile ilgili şekilde değişiklik gösterir. Hareketin davranış boyutuyla incelenmesi ile siyasal düşünce boyutuyla incelenmesi en temel ayrımlardandır. Siyasal düşünce, hareketlerin liberal, muhafazakâr, sosyalist ya da faşist gibi eğilimlerini öne çıkarır. Davranış bağlamında hareketlerin içindeki bireylerin nasıl ortaya çıktığına odaklanan yaklaşımlar, hareketlerin rasyonel/irrasyonel, yani belli bir amacı ve kontrollü bir güzergahı olmakla olmamak arasında yapılan ayrıma odaklanır. Hareketleri kontrol-dışı kalabalıklar ve ne istediğini tam olarak bilmeyen ve piyon gibi yönlendirilen öğeler olarak görmek (irrasyonel yaklaşım) özellikle anlık öfke patlamalarının kontrolsüzce kitleleri yönlendirdiği düşüncesine dayanır. Öte yandan hareketin içindeki öznelerin belli bir amacı gerçekleştirmek için programlı ve planlı girişimlerde bulunduğu düşüncesi (rasyonel yaklaşım), modern hayatın şekillendirilmesinde hareketlerin önemini altını çizer.

Rasyonel yaklaşım bağlamında hareketin içindeki öznelerin belli amaçları gerçekleştirmek için hangi araçları kullandığı ve öne çıkardığını inceleyen yaklaşım kaynakların mobilizasyonu, bu literatürün temel kavramlarından biridir. Özetlemek gerekirse para, kaynak, insan, zaman gibi kavramların nasıl organize edildiği ve edileceği, özellikle Amerikan tarzı bir sayısallaştırma, istatistikleştirme ve nicelik öğelerini öne çıkararak ve parçalara ayırarak analiz etme bağlamında önem kazanmıştır. Hareketlerin siyasal yapı içinde hangi fırsatları kullandığı, diğer hangi gruplarla ortaklaştığı veya kriz ortamlarında hangi ittifakları yaptığına odaklanan siyasal fırsat yaklaşımı da bu sürecin bir devamı olarak şekillenmiştir. Burada kaynakların mobilizasyonundaki hareketin içine/işleyişine odaklanan yaklaşımdan hareketin dışına/çevresine odaklanan bakışa geçiş vardır. Ancak yine birimler arası teknik ve doğrudan ilişkilerin öne çıkarıldığı yaklaşım söz konusudur. Hareketlerin kamu otoriterleri ve diğer bürokratik yapılarla, örneğin ordu/polis gibi güvenlik birimleriyle olan çatışması veya uyumu öne çıkarılır. Kısacası bu yaklaşımlar hareketleri sistem-içi bir öğe olarak görür ve sistemin-bütünü açısından sorunların çözülmesi için bir aracı olarak tasavvur ederler (Lelandais, 2009).

1968 döneminde ise yükselen hareketlerin kimlik, kültür, aidiyet, cinsiyet gibi maddi-olmayan, sistem-dışı, alternatif yaşam ve dayanışma öğelerinin öne çıkmasıyla hareketlerin analizinde önemli bir

kırılma yaşanmış ve yeni toplumsal hareketler ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Touraine, 1999; Melucci, 1985). 1990'lara doğru, sivil toplum ve demokrasi gibi kavramların yükselişe geçmesiyle beraber bu yaklaşımın literatürdeki ağırlığı artmış. Bu süreçte kavramlar ve bölgeler arasındaki sınırları bulanıklaştıran, öznelerin yeni ve farklı eğilimlerini yücelten küreselleşme ve postmodernizm etkisi kendisini daha fazla göstermiştir. Bu noktaya aşağıda yeniden değinilecektir.

Tarihsel süreçte, özellikle 19. yüzyılda monarşilerden ulus-devletlere dönüşüm içerisinde, liberal demokratik düşüncenin kurumsallaşması, seçimler, siyasi partiler ve temsilcilik mekanizmalarının geliştirilmesi, parlamentoların güçlenmesi sürecinde kitlelerin hareketleri ve talepleri oldukça belirleyici olmuştur. Bu süreç, kamusal ilişkilerin değiştiği, devlet kavramının modern anlamına kavuştuğu, sınıfsal ve ekonomik bağlamların yeniden oluştuğu bir süreci (Tilly, 2008: 105-113). Diğer bir deyişle değişim dönemlerinde, toplumsal hareketlerin etkisi daha görünür olmaktadır. Modern dünyanın kurulmasına hareketlerin rolü büyüktür. İşçi sınıfının Marksizm'in ilkelerini uygulayarak devrim yoluyla siyasal iktidarı kazanmak ya da ulusal bağımsızlığı gerçekleştirmek yönündeki mücadeleler, özellikle Avrupa'da toplumsal hareket teorisinin temellerini atmıştır.

Dolayısıyla, Batı dünyasında farklı devlet-toplum ilişkilerinin varlığı hareketlerin de farklı şekilde anlaşılmasına neden olmuştur. Yukarıda bahsedilen kolektif davranış ve rasyonel eylem yaklaşımları Amerika'daki analizlerde daha belirliken Avrupa ekseninde toplumsal hareketler, Marksizm içerisindeki yorumlar üzerinden anlaşılmalı ve tartışılmalıdır. 20. yüzyılın sonlarında ise hareketlerin vurgusunun sınıfsal mücadele ya da siyasal iktidardan yaşam biçimindeki değişikliklere ya da gündelik hayatı etkileyecek dar içerikli ancak somut konulara dönüştüğü görülebilir. Siyasal fırsat yapısını, güncelleyerek yeniden ele alan Tilly ve Tarrow (2007) açısından kamu politikalarında yaratılacak değişiklik ve bunun için hareketlerin yaratacağı "süreç ve mekanizmalar" önemlidir. Bu doğrultuda Tilly ve Tarrow, hareketleri daha dinamik bir kavram olarak düşünür ve "çekişmecî siyaset" yaklaşımıyla ele alır. Bu bağlamda hareketler devam eden bir sürecin içinde geliştiği düşüncesi vurgulanır (McAdam, 1999: 36)

Özellikle 1968'teki kırılma, siyasetten ne anlaşılacağına yöneliktir. Bu çerçevede siyaset sadece kurumsal ilişkilere odaklanan bir konu olmaktan çıkmıştır. Kolektif eylemin amacını da devrim sürecinden ya da sadece kamu otoritelerini değiştirmekten bağımsız olarak bir özgürleşme hareketine dönüştürmüştür; bu dönüşüm aynı zamanda anti-sistemik hareketler olarak ekonomik ve siyasal dengenin bozulmasına yol açmıştır (Arrighi, vd., 2004:95). Burada siyasal sisteme yönelik yeni bir yorum gelişirken öncelikle öznenin ve bireyin ne olduğu yeniden düşünülmüştür. Böylece siyasetin öznesi, sadece seçmen ya da ergi veren olarak vatandaş ve onunla doğrudan temasta olan devlet değil, kendi hayatında söz sahibi olmak isteyen bireylere dönüşmüştür. Gerek kapitalizmin sosyal demokrasi ve refah devleti eliyle düzenlenerek ılımlı hale getirilmesine gerekse başta Doğu Bloku olmak üzere sosyalist iktidarların insanın özgürleşmesini önce teknik ve bürokratik bir yol olarak görmelerine karşı, yeni hareketler bu kutupların kurumsal siyasetine yönelik yeni eleştirel tutumlar geliştirmiştir (Wallerstein, 2009:127). Diğer bir deyişle 1968'ten bu yana devam eden çizgide yakın dönemdeki "toplumsal hareketlerin çabaları sayesinde siyaset, devlet eksenli bir kavram olmaktan çıkıp siyasal bir momente doğru kayar" (Yıldırım, 2015).

Bu çalışmanın konusu olan Sarı Yelekliler hareketi de küresel dönemin siyasal işleyişindeki değişiklikleri içerisinde barındırır. Kapitalizmin ve demokrasinin temellendiği Batılı toplumların görece yüksek refah seviyesinin ve düzenli işleyen demokratik pratiklerinin, toplumun her alanında karşılık bulmadığının göstergesidir. Böylece liberal demokratik sistemle iç içe geçmiş ekonomik işleyişin vaad edilen ya da varsayılan noktaya ulaşmaması kitlelerde çeşitli düzeylerde hoşnutsuzluk yaratırken, bunun ifadesi için yeni ifade alanları var olan siyasetin dışında aranmaya başlanmıştır. Amaç, yaratılan çekişmecî siyaset sadece kamu otoritelerinde yasal bir değişiklik baskısı yapmak değildir. Bunun dışında, rasyonel ve normal gibi görülen işleyişe yönelik bir sorgulama söz konusudur. Ancak bu sorgulamanın bir ideoloji veya yaklaşımın kontrolünde olduğu da söylenemez. Bunu aşağıda hareketin taleplerinde tekrar görmek mümkündür.

Toplumsal hareketler, sistemik yapı içinde bir güvenlik sorunu gibi görülebilir. Güvenlik eksenli bakışta, hareketler “olay” olarak bu kez suç potansiyeli taşır. Bu bağlamda toplumsal olayın tanımı, genellikle birden çok kişiyi ilgilendiren, bilinçli olarak ya da farkına varılmadan kanun dışı yöntemlere ve şiddete dönüşmesi muhtemel; devlet düzenini ya da bireylerin anayasal haklarının ve hürriyetlerini tehdit edebilecek bütün olaylar olarak yapılmıştır. Bir topluluk ya da kalabalığın kamu güvenliğini ve düzenini tehdit etmesi, saldırgan hale gelmesi, söz konusu saldırıların mala ve cana zarar vermeye başlaması olan toplumsal olaylar, toplumsal sistemde değişiklik yapmak ya da istenmeyen bir değişikliğe engel olmak için bir grubun organize ettiği kolektif bir aksiyon türüdür (Cinoğlu ve Güneş, 2003, s. 298; Göksu, 2007, s. 47). Toplumsal olayların oluşum sürecinde coğrafi ve kültürel şartların yanında toplumlardaki toplumsal, ideolojik, siyasal ve ekonomik faktörleri de etkilidir. Toplumsal olaylar ele alınırken üzerinde durulması gereken hususlar arasında, ortamında oluştukları şartların zamana ve mekâna göre değişiklik göstermesi ve bunun sonucunda içinde yer alınan zamanın ve mekânın etkisi de vardır (Can & Taşçı, 2016, s. 152).

Hareketlerin toplumsal güvenliği, kamusal düzeni bozmaması için gerekli önlemlerin alınması önemli bir gerekliliktir. Öte yandan hareketlerin de beklenen değişimi sağlaması için hareketin dışındaki kalabalıkları ikna etmeleri açısından da şiddet-dışı yollarla kendini ifade etmesi beklenir. Ancak yükselen krizlerin etkileriyle biriken öfkenin ve bunu ifade etme yollarının tıkanması, şiddet eğilimini artırmaktadır. Var olan siyasal yapıların, temsilcilerin ve kurumların sorunu çözme eğilimleri gittikçe azalması da hareketlerin içindeki öznelere şiddetini bir ifade aracı olarak kullanmasını kolaylaştırmaktadır. Hareketlerin tek bir unsur ve gruptan oluşmaması, farklı beklentileri bir araya getirmesi, hareketin içindeki koordinasyonun da zaman zaman dağılmasıyla, özellikle yakın zamandaki eylemlerin daha kolay radikalleştiği görülebilir. Bu noktada medyanın hareketin taleplerinden ziyade, “haber değeri taşıyan” şiddet eylemlerini öne çıkarması da kamuoyunda hareketlere yönelik bakış açısını etkilemektedir. Bu bağlamda güvenlik kavramının iktidar, devlet, medya ve diğer güç odaklarının değerlendirmesi ile eylemdeki bireyler tarafından değerlendirilmesi farklıdır ve bir hareket, zaten halihazırdaki doğruları sorguladığı zaman kayda değer bir olgu haline gelir. Hareketlerde çoğu zaman sistemin şiddet yoluyla dönüştürülmesi gibi bir hedef yoktur. Sarı Yelekliler örneğinde olduğu gibi hareketin görünür olmak, kendini ifade etmek ve sorunların duyulur ve görünür olmasını sağlamak için yer yer güvenlik güçleriyle çatışmaya girilmesi, yerleşik işleyişin sorunun kendisi olduğunu göstermek içindir. Diğer bir deyişle, güvenli ve huzurlu bir kamu ortamı aslında herkes için aynı anlamı ifade etmemektedir. Dolayısıyla suç ve olay etiketlemelerini arkasındaki sosyolojik, ekonomik ve kültürel boyutları görmeden tek taraflı bir tespitin sonuç üretmesi mümkün değildir.

2. 1968’TEN 2000’LERE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

20. yüzyıl içinde hareketlerin hem kolektif davranış ve eylem hem de ideolojik bağlamlarında en önemli kırılma aşaması 1960 ve sonrasındaki süreç olmuştur. Özellikle 1968’ten bu yana hareketlerin işleyen sistemin açıklarını gösterip bunların düzeltilmesi için birer uyarı olarak görülmesi yönündeki sistem-içi işleyiş düşüncesi ile sistemi köklü şekilde değiştirecek bir devrim yaratması yönündeki iki uç arasındaki salınım değişime uğramıştır. Hareketler, yeni bir siyasal işleyiş tahayyül ederken bunu kurumsal yapının dışında yeni bir yaşam olarak görme eğilimindedir. Bu durum hareketlerin bir ideoloji ya da somut bir yasa değişikliğinin ötesinde daha kapsamlı analizlere yakınlaştırmıştır. Bu noktada kültür daha geniş biçimde siyasal analizlerde kullanılmaya başlanmıştır. Kültür bir çatışma alanı olarak klasik sosyolojinin çöküşü bağlamında değerlendirilmiştir (Touraine, 1999). Post-endüstriyel ilişkiler, post-materyal değerler gibi kavramların önemi artmaya başlamıştır. Burada rasyonel ve çizgisel ilerlediği varsayılan modern hayatın ve kurumların yerini, duyguların, arzuların ve değişken kimliklerin belirlediği daha çoğul ilişkiler alır. Bunların etkilediği siyasal işleyiş, keskin bir kopuştan ziyade bir geçiş ifade eder. Söz konusu geçiş, hareket içinde kendini kuran ve hareketin kurduğu aşamalı bir ilerleyiştir. Hareketler net birer program ve yapı değil, eylem sırasında şekillenen daha amorf alanlardır. Diğer bir deyişle postmodernizmin etkisiyle birey-devlet, birey-toplum ilişkilerinin modern dönemdekinden daha farklı işlediği ifade edilebilir. Bu durum hareketlerin de daha geçirgen, kırılma ve hızlı dönüşüm gösterdiğinin altını çizer (Castells, 2013).

Toplumsal hareketlerde 1960'ların sonunda başlayan değişim, siyasal aktörün ve onun kurduğu aidiyetlerin değişimiyle ilişkili olarak, siyasal yapıya katılım taleplerinin artması ile bağlantılıdır (Yıldırım, 2013: 83). 1968 hareketleriyle özellikle öğrenciler ve kadınlar, toplumsal hareketlerde merkezi bir rol oynamaya başlamışlardır. Hareketlerin aktörleri olarak öğrenci ve kadınların temel amacı kültürel alanda mücadele ederek ve kimliklerinin tanınarak haklarını elde etmek ve sivil toplum alanını genişletmektir. Bu hareketler otoritenin sorgulanmasını amaçlamaktadırlar. Bu değişim toplumsal hareketlerin yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılmasını beraberinde getirmiştir. Yeni toplumsal hareketler kimlik ve kültür temelli, değişken ve hızlıca oluşup dağılabilen ancak etkileri uzun süreli şekilde kendisini gösteren oluşumlardır. Sözü edilen hareketler her sınıf ve inancı içinde barındırmakta, her yaşta insanlara açık, dinamik birliktelikleri içerir (Melucci, 1985; 1994).

Fransa'da ortaya çıkan Sarı Yelekliler hareketleri de tam olarak bu şekilde, demokrasiye ve yönetim aygıtını elinde bulunduranlara karşı bir tepkiyi dile getirmeyi amaçlamaktadır. Demokrasinin sadece seçim ve temsilci belirleme işi olması, bireyleri siyasal sistemin dışında tutarken, küresel ekonomik işleyiş de yine bireyleri birer tüketici ve müşteri konumuna çekmiştir. Gelişmeler karşısında aktif rol alamayan bireylerin hareketler eliyle kendini ifade etmesi kolaylaşır; bu hareketler yukarıda değinildiği tek bir içerik ve konudan ziyade krizlerin yarattığı etkileşim alanlarının toplamını içerir.

Yeni toplumsal hareketler yaklaşımının kimlik ve kültür eksenli eğilimleri, 2000'li yıllarda demokrasi, ekonomi ve küresel değişimler gibi yeni parametreleri de bünyesine katarak dönüşüm geçirmektedir. Burada gündelik hayat, sıradan insan ve doğrudan katılım noktaları gittikçe belirginleşmiştir. İletişim araçlarının değişimiyle birlikte kitleler birbiriyle sadece bir program veya metin üzerindeki uzlaşıyla değil, kendilerinin yeniden kurduğu/yarattığı aktiflikle hareketi şekillendirmektedir. 2000'lerin başından itibaren yükselen küreselleşme-karşıtı hareketi Batı'nın, liberal demokrasinin ve kapitalizmin doğruları yerine bireylerin kendi yerel dayanışma ağlarını geliştirmelerini sağlamış ve böylece tek bir biçimde toparlanamayan anlık, münferit, dağınık eylemlerin bir ağ mantığı içinde tabandan ve kendiliğinden şekillenmesi söz konusudur (Castells, 2013; Yıldırım, 2013).

Küreselleşme-karşıtlığı, 1999 Seattle eylemleri ile gelişen bir olgudur. 2001'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında yükselen güvenlik eksenli politikalar karşısında ikinci planda bırakılan demokratik siyasetin yeniden düşünülmesini sağlamıştır. İspanya ve İngiltere'deki bombalı saldırılarla beraber terörizm ve asimetrik savaş gibi kavramlarla belirlenen uluslararası gündemde, alternatif bir bakış açısı sunmak için özellikle Sosyal Forum'lar eliyle karşı bir gündem yaratılmıştır. ABD'nin Irak ve Afganistan müdahalelerine yönelik savaş-karşıtı eylemler, neoliberalizmin yarattığı ekonomik krizlere karşı yürütülen protestolar, iki parti gündemine ya da otoriter rejimlere sıkışmış ülkelerde alternatif demokratik arayışlar 2000'lerin geçen 20 yılına damga vuran başlıklar olmuştur. Bu açıdan Öfkeli, İşgal Et hareketleri, Arap Baharı gibi eylemler, toplumsal hareketlerin son dönemdeki en büyük örnekleri olmuştur. Bu süreçte sadece 1968'in ana gündemi olan farklılık, kimlik ve kültür ya da bireysel özgürlük değil ekonomi ile siyaset arasında sıkışan bireylerin kendi hayatlarına müdahale isteği vardır. Bu müdahalelerde bilindik ideolojik kalıplar değil yeni ve yaratıcı eylemler geliştirilmiştir. Bu yaratıcı eylemler, düzeni ifade eden hegemon güçler için birer tehdittir. Bu nedenle eylemin içindeki öznelere suça meyilli, atipik, sorunlu gösterme eğilimi yüksektir.

3. SARI YELEKLİLER HAREKETİNİN TEMELLERİ

Son on yıllık süreçte Avrupa kamuoyunda etkisi en yüksek olan toplumsal hareketlerden biri olan Sarı Yelekliler Hareketi, Fransa'da 17 Kasım 2018 Cumartesi günü başlayan gösterilerdir. Gösterilerin daha ilk gününde 300.000 civarında vatandaşın olduğunun belirlenmesi bu hareketin boyutlarının anlaşılması bakımından önemlidir. Gösteriler, akaryakıtta yapılan zamlardan duydukları rahatsızlıkları ifade etmek istemeleriyle başlamıştır. Ancak gerek banliyölerde daha önce gerçekleşen çeşitli isyanlar, araç kundaklama ve yağmalama eylemleri, gerekse daha yakın tarihteki Nuit Debout (Geceleri Ayakta) gibi öğrenci hareketleriyle yakın dönemde Fransa'da çok sayıda eylem gerçekleşmişti. Fransız Devrimi'nden Paris Komünü'ne, 1968 Mayıs'ından, Sosyal Forumlardaki aktif katılımlarına kadar uzun bir tarihsel süreci de göz önünde bulunduracak olursak Fransa'da eylem ve gösterilere siyasal katılım geleneğinin güçlü olduğu görülebilir.

Sarı Yelekliler hareketinin en önemli özelliği farklı toplumsal grupları bir araya getirerek yerel sorunların bölgesel ve küresel ilişkilerle ortaya koymasındır. Fransa özelinde Macron'un seçkin ve zengin olan şehir sakinleri lehine bazı kararlar aldığı düşüncesiyle daha geniş bir harekete dönüşen eylemler, esasen neoliberal dönemin temel çelişkilerini ve krizlerini içermektedir. Bunların temelinde ekonomik refahın adil dağılmaması, hükümetlerin ekonomik kriz nedeniyle oluşan sorunların faturasını bireylere çıkarması, bununla ilgili olarak demokratik bir denetimin yapılamaması ve dolayısıyla ekonomi-demokratik siyaset arasındaki kopukluk eylemlerin farklı kesimlerde yankı bulmasını sağlamıştır. Kitlelerin yerleşik siyasal aktörlerden uzaklaşması, onları kolektif eylemlere ve hareketlere yakınlaştırmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Almanya ile beraber önemli belirleyici güçlerinden olan Fransa'da, bir yandan güçlü bir siyasal lider üzerinde uzlaşmama bir yandan da ekonomik sorunların gittikçe belirleyici olmasıyla toplumsal hoşnutsuzluk ekonomik ve siyasal ayaklarda artmaktaydı. Hollande'dan sonra göreve gelen genç ve yeni lider Macron'un yarattığı değişim beklentisi de hızlıca sönmülmüştür. Aslında 2018'in sonlarında yapılan akaryakıt zammı bir sürecin son hamlesi, bardağı taşıran son damla olmuştur. O güne kadar yaşananlar da vatandaşın öfkeyle dolmasına, bir potansiyelin birikmesine yol açmıştır. Bu süreci en fazla etkileyen uygulamanın, bu olayları başlatan olayın 1980'li yıllardan beri alınmakta olan bir tür servet vergisi olduğu iddia edilmektedir. Ülkede serveti 1.3 Milyon Euro'dan fazla olanlardan "servet vergisi" adı verilebilecek bir vergi alınıyordu; sözü edilen verginin 2017 yılının Eylül ayında kaldırılması özellikle alt ve orta sınıfa mensup vatandaşlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Büyük şirketlerin ödedikleri verginin %33,3'ten %28'e düşürülmesi sermaye sahiplerini mutlu eden bir gelişme olurken halkın yine tepkisini toplamıştı (Sergon, 2020).

Bu gelişmelerle birlikte 2017'nin Eylül ayında, çalışma kanununda bazı değişiklikleri öngören bir kanunun Macron tarafından yürürlüğe sokulması da geniş halk kitlelerinden eleştiri almıştır. İşverenlerin işçileri işe kabullerinin kolaylaştıran bu yasayla birlikte işten çıkarma işlemlerinin de kolaylaştırılması sendikaların ve işçi kitlelerinin tepkisini toplasa da Macron sözü edilen reform kanununu imzaladı. 2017 itibarıyla Almanya'da %3,9, İngiltere'de %4,5 olan işsizlik oranlarının %9,5'lerde olmasının nedeni olarak katı kurallara sahip çalışma yasasını gösteren Macron, bu yasanın çıkarılmasını işsizlik oranının düşürebilecek tek çare olarak görüyordu. Macron Hükümeti'nin bu adımıyla işten çıkarılmaların kolaylaşacağı düşünen özellikle genç nüfus, Macron'a karşı öfkeyle tepkilerini ortaya koymuşlardır.

Konu itibarıyla vurgulanması gereken bir nokta, 2018'in sonlarına kadar olan bir yıllık süreçte Fransa'da akaryakıtta %23 oranında zam gelmesiyle akaryakıt fiyatları 2000'li yıllardaki en yüksek seviyeye ulaşmıştı. Yapılan son zamlar, Fransa'yı Avrupa'nın petrolü en pahalıya satan ülkesi haline getirmiştir. Ülkede dizelin satış fiyatı 1,54 Euro benzinin satış fiyatı ise 1,66 Euro civarındaydı. 17 Kasım 2018 tarihinden önce yapılan zamlarla dizelle 6,5 cent, benzine ise 2,9 cent zam gelmiştir. Fransa'da akaryakıttan alınan vergi oranının ise %60 olduğu bilinmektedir (Çelik, 2018).

Hareketlerin görünürdeki nedeni akaryakıt zammı olsa da bu kadar farklı insanı bir araya getiren asıl sebep, hayat pahalılığından, geçim sıkıntısından, sosyal dengesizliklerden duydukları öfkeydi. Zira hedef de bu sorunların sorumlusu olarak görülen ve daha çok zenginlerin veya elitlerin adamı sayılan Cumhurbaşkanı Macron'du. Dolayısıyla, Sarı Yelekliler benzin zammını protesto etmenin ötesinde geniş kapsamlı, ekonomik ve siyasal talepleri de olan bir hareket niteliğini almaya başlamıştır (Çimen & Bakan, 2019: 96).

Öte yandan, 2017'nin Eylül ayında Macron tarafından uygulamaya konulan kira desteğiyle ilgili uygulamada değişikliğe gidilmesi, sıradan vatandaşları doğrudan etkileyen bir karar olmuştur. Fransa'da her on kişiden birinin kira desteği aldığı ve bu yardımın ülkeye yıllık maliyet tutarının 18 milyar Euro'nun üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Büyük meblağlar olmayan kira desteğinde yapılan kesintiler, doğal olarak dar gelirli ile öğrenciler tarafından kullanıldığı için buna müdahale toplumun en fazla sıkıntı içinde olan kesiminin bütçesine doğrudan müdahale edilmesi anlamına geldiği için oldukça önemlidir (Lough, 2017).

Ayrıca Macron'un göreve gelmesinden beri kullandığı ve emekçi kesimleri doğrudan rencide edici söylemi, Sarı Yelekliler'in sergilediği kolektif eylem çerçevelerinin ana malzemesini sağlamıştır. Ayrıca, sarı yeleklerin neoliberalizm karşısında bir görünülük sembolü olarak kullanılması kendi içerisinde bir çerçeveleme eylemi teşkil etmektedir (Gürcan, 2019: 435). Fransa'daki Sarı Yelekliler hareketinin siyasal ve sosyo-ekonomik arka planı, neoliberal siyasetlerin uzun senelerdir devam eden yıkımının meydana getirdiği neticelerle doğrudan bağlantılıdır. Fransa'da orta sınıfın emekçi kesimi olarak adlandırabileceğimiz, esas olarak büyük şehirlerin dışında yaşayan ve düşük gelire sahip olan bölüğü ciddi bir hoşnutsuzluk içerisinde. Sarı yelekliler hareketi bu hoşnutsuzluğun aktif ve şiddetli isyan formunda bir temsilidir (Badiou, 2019). Sarı Yelekliler hareketi de Fransa'daki vergi sorununa karşı bir halk öfkesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla ekonomik göstergeler gibi somut konularla, geride bırakılmışlık ve refaktan adil pay alamama gibi hoşnutsuzluk duyguları bu harekette birleşmiştir. Bunların toplamında bireylerin ekonomik güdümündeki siyasal sisteme demokratik bir müdahalede bulunamadıkları düşüncesi gelişmiştir. Aşağıda değinileceği gibi Sarı Yeleklilerin amaç ve talepleri her ne kadar spesifik görünse de Fransız Devrimi'nden bu yana her çeşit hareketin ana talebi olan iki kavram bu harekette de aslında temel etkidir: Demokrasi ve ekonomi. Yeni bir demokrasi biçiminin hem gerekli hem de zorunlu olduğunu ifade ederlerken küresel sisteme hesap veren yönetimleri aynı zamanda bireyler olarak kendilerinin tarafında da olmalarını beklemektedirler (Lianos, 2019: 2). Dolayısıyla kapitalizme iç iç geçmiş bir demokrasiye yönelik toplu bir öfke söz konusudur.

Çeşitli kaynaklarda belirtildiği gibi, kurumsal veya muhalif partilerden doğrudan bir destek almayan Sarı Yelekliler (Royall, 2020), yerleşik siyasi aktörlere güvensizlikle Fransa'nın ve Avrupa'nın devam eden siyasi krizini de yansıtmaktaydılar (Kipfer, 2019). Ekonomik eşitsizliğin de eşlik ettiği bu krizde, toplum içerisinde gruplar arası yeni dinamikler gelişerek, var olan krize karşı yeni bir anlam çerçevesi çizilmektedir (Jetten vd., 2019).

Başlangıçta, Sarı Yelek protestocuları günlük yaşamlarının bir parçası olarak uzun mesafeler kat etmek zorunda kalan ve yakıt fiyatlarındaki artışı karşılayamayacaklarını ifade eden kırsal bölgelerden insanlardır. Macron'un yeşil vergisini kınamak için Fransa'nın banliyölerinde başlayana protestolar, kısa süre içinde yayılarak yaşam standartlarının düşmesiyle ilgili hayal kırıklıkları yaşayan işçi ve orta sınıf üyelerini içeren daha büyük bir harekete dönüştü. Gelirlerinin sosyal refah yardımlarına hak kazanmak için çok yüksek olduğunu ancak amaçlarını karşılamak için çok düşük olduğunu ifade eden hareketin resmi bir lideri yok, hareket sosyal medya grupları aracılığıyla organize edilerek başlamıştır (Albayrak, 2019: 57).

2018 Kasım ayından 2019'un ilk aylarına kadar devam eden süreçte binlerce kişinin katıldığı protesto eylemleri sadece Fransa'ya özgü değildir. Bu eylemleri yukarıda değinildiği gibi geçen 10 yılın, ABD'nin krizi ve Arap Baharı'nın açtığı yolda, Avrupa'daki kemer sıkma karşıtı protesto dalgasının belki de en güncel ve keskin tezahürünü teşkil etmektedir. Bu protestoların küresel arka planı bir yana, Sarı Yelekliler, Fransa için tarihi bir öneme sahiptir. Çünkü Sarı Yelekliler'in Fransa'nın 1968 hareketinden beri deneyimlediği en büyük toplumsal olay olduğu iddia edilmektedir (Bherer, 2018; Bornstein, 2019).

Hareketin temelinde yer alan Fransa'nın çevre şehirleri, kırsal alanları ve orta-alt sınıf kesimleri, şehirlerdeki görece refah seviyesinin uzağımdadır (Quinn ve Henley 2019; Gürcan, 2019). Yerleşik sağ-sol parti denkleminde ya da ideolojik kutuplaşmalara girmeyen bu taleplerin yansıma bulacağı bir kurumsal yapı şu anda görünmemektedir. Öte yandan hareketin içinde de farklı siyasi eğilimlerin varlığı ve güç mücadelesi olduğu da vurgulanmıştır (Quinn ve Henley 2019). Dolayısıyla ortak bir tepkinin bir araya getirdiği heterojen bir yapıdan bahsetmek mümkündür.

4. SARI YELEKLİLERİN TALEPLERİ VE EYLEMLERİ

Yukarıda belirtilen ekonomik gelişmeler ve yasal değişiklikler neticesinde protestolar çevre şehirlerde başlayıp Paris'e kadar ulaşmıştır. Protestocular, zenginlerin cumhurbaşkanı olarak gördükleri Macron'u tepkilerinin merkezine koymuşlardı. Çoğu, arabaların arkasında bulunan sarı yelek giyen

protestocular, gösterilerin ilk haftasında Zafer Anıtı ve Meçhul Asker Anıtı'nı tahrip etmişler, dükkânları yağmalamışlar, kendilerine müdahale eden polise karşı gelerek şiddetli protestolar başlatmışlar. Pek çok toplumsal harekette görülen ve topluluğun amacı ve niyetinin kamuoyu açısından yanlış anlaşılmasına sebebiyet verebilecek olan vandalizme kayma tehdidi Sarı Yelekliler için de risk oluşturmuştur.

İlk talepleri dizel üzerindeki vergiyi kaldırmak olan Sarı Yelekliler, asgari ücretin arttırılarak vergilerden sonra ayda yaklaşık 1.350 Euro olmasını talep ettiler. İşin boyutları Ulusal Meclisi feshetme ve Macron istifa etmesiyle seçimlerin yenilenmesi noktasına kadar girmiştir. Sarı Yeleklilerin taleplerini maddeler halinde ele almak gerekirse ortaya şu konular ortaya çıkmaktadır (Berrod, 2019):

- İddiaların merkezinde vergi önlemleri yer almaktadır. Kemer sıkmanın sona ermesi ya da herkesten gelirene göre vergi alınması taleplerinin yanı sıra yakıt vergilerindeki artışın geri çekilmesi, varlık vergisinin yeniden getirilmesi gibi başka somut istekleri de bulunmaktadır.

- Enerji ürünleri üzerindeki karbon vergisini ve tüketim vergisini azaltmasını isteyen Sarı yelekliler, ayrıca glifosat yasağı ve Fransız araba filosunun yenilenmesinden vazgeçilmesi talebinde de bulunmuşlardır.

- Ekonomik talepleri aynı zamanda işveren ücretlerinin düşürülmesi, kalıcı ve sabit süreli sözleşmeler için kamuya yapılacak yardımların arttırılması ve asgari ücretin yeniden değerlendirilmesi, istihdamın arttırılması gibi konuları içermektedir. Sarı Yelekliler ayrıca işe dönme ve meslek içi eğitimde de kolaylıklar getirilmesini talep ettiler. İş alanında Toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki şikayetlere dikkat çekerek toplumsal cinsiyet eşitliğine özellikle ücret konusunda saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

- Emeklilik yaşının 60'a çekilmesi ve asgari emekli maaşının 1.200 Euro olmasının puan sisteminin reddedilmesini talep eden Sarı Yelekliler, öğrencilere ve gençlere yapılan mali yardımların atırılmasını istemektedirler.

- Eylemciler, Fransa'daki endüstriyi ve işçileri küresel rekabetten korumak için özellikle yabancı işletmelerini çalışmalarına sınırlama getirilmesini Fransız topraklarında kaydedilen çalışmaların sona ermesini, hatta dış kaynak kullanımının yasaklanmasını da savunmuşlardır.

Bu çerçevede başlangıçta sosyal medya ve iletişim araçları üzerinden benzer konuları savunan bireyler tarafından örgütlenen Sarı Yelekliler; eylem repertuarı olarak yolları kapama, trafiği yavaşlatma ve kamusal alanları işgal etme gibi eylemleri tercih etmişlerdir. Şehirlerarası yolların kavşaklarında bir araya gelerek trafik akışını yavaşlatmakla başlayan eylemlerinin yayılarak yaklaşık 300 bin kişinin kentlerde sokağa dökülmesi, çok da beklenen bir durum değildir. Aslında Ekim ayında başlayan 17 Kasım'da eylemcilerin simgesi haline gelen sarı yelekle eylem yapanlar, Fransız coğrafyasının dörtte üçünden fazlasına yayılmıştır (Peden, 2018). Bu tür eylemler, taleplerin ve hareketin kamusal alandaki görünürlüğünü arttırmada ve çarpıcı bir etki yaratmada faydalı olmuştur. Ayrıca, eylemlerin kendiliğinden görüntüsü ve sosyal medya üzerinden büyümesi, güvenlik güçlerini zorda bırakmıştır (Dianara, 2018).

Katılımcılar arasında öne çıkan isimlere baktığımızda, 34 yaşındaki Priscilla Ludosky adında bir kadın bu hareketi başlatan kişi olmuştur. Paris'in kenar semtlerinden birinde oturan ve internet üzerinden kozmetik ürünleri satarak geçimini sağlayan Ludosky'nin benzin zamlarının iptal edilmesi için Mayıs ayında başlattığı imza kampanyasında 1.193.000'un üzerinde imza toplanmıştır. Olaylar bundan sonra kendiliğinden organize olarak gelişmiştir. Paris'teki Champs Elysees Caddesi'nde yer alan Zafer Takı'nı hedef alan gösteriler 24 Kasım'dan sonra yoğunlaşarak yılbaşına kadar devam etmiştir. Paris'te birkaç farklı toplanma noktasında yapılan eylemlere sendikacı ya da sendikasız işçiler, kolektifler ve sol görüş mensupları ve her kesimden halk Sarı Yelek giyerek katılmışlardır (Güngör, 2019).

Sarı Yelekliler'in öne çıkan isimleri arasında 33 yaşında bir kamyon şoförü Eric Drouet, 21 yaşında hukuk öğrencisi Mathieu Blavier, 31 yaşında ve eski bir ordu mensubu Julien Terrier ve 22

yaşında bir garson olan Marine Charette-Labadie gibi isimler sayılabilir. Eylemlerin Facebook üzerinden örgütlenmesini sağlayan 31 yaşındaki Maxime Nicolle de adı öne çıkan isimlerdendir. Toplumun çeşitli kesiminden, farklı yaşlar ve iş alanlarından olan bu insanlar, Sarı Yelekliler'in yeni toplumsal hareketlere uygun olarak pek çok çeşitli sınıfın birleşimiyle örgütlendiğini de gözler önüne sermektedir.

Sendikaların 14 Aralık 2018, 5 Şubat ve 19 Mart 2019 tarihleri için grev kararı almalarıyla artan kalabalıklar sayesinde Fransa çapında gösterici sayısı gittikçe yükselmiştir. Sendikaların grev sürecindeki gösterilerine Sarı Yeleklilerin de katıldığı görülmüştür. 16 Mart 2019'da yapılan çatışmalarının ardından gerçekleştirilen eyleme sendikaları tarafından verilen rakamlara göre 350.000 kişi katılmıştır. Yine sendika açıklamalarına göre 1 Mayıs'ta ise gösterilere Fransa çapında 210.000 kişi katılmıştır. Bu katılımcı sayısı 2017'deki 280.000 kişinin çok gerisinde bir sayıydı. Paris'te de katılım iki yıl öncesine göre daha azdır. Genel kitle sayısındaki azalma devlet şiddeti, kararlılık ve Sarı Yelekliler hareketinin etkisinin zayıflamasıyla ilgilidir.

Devam eden süreçte Champs Elysees dışında hiçbir yerde gösteri yapma yasaklanmamıştır. Ancak zaman içinde özellikle cumartesi günleri her yerde yoğun bir polis yoğunluğu, kontrolü, hatta tehdidi tesis edilmeye başlanmıştır. Gösterilere yönelik biber gazının yoğunluğu ve etkisi artırılmıştır. Gösterilerde göstericilere karşı 26 gr TNT içerikli ve kullanımı yalnızca Fransa'da yasal olan, ses bombası, göz yaşartıcı ve patlayıcı etkisi olan GLI-F4 isimli mühimmat ile 12.908 adet plastik mermi sıkılmıştır (Güngör, 2019). Bu durum yukarıda bahsedilen hareketlere yönelik güvenlik tartışmasının bu örnekte de geçerli olduğunun göstergesidir.

Ülke çapında 2018 Kasım ayından 2019 Mayıs ayına kadar farklı özelliklerde 47.695 gösteri ve toplantı yapıldığı, aynı dönem içinde üzerlerine araba sürülmesi, kalp krizi, gaz kullanımı gibi nedenlerle 11 kişinin öldüğü 2.500'ü gösterici olmak üzere 4.245 kişinin yaralandığı tespit edilmiştir. Göstericilerden 24 kişi gözünü kaybederken 284 kişi başından vurulmuştur. Birçok kişi açık ya da kapalı mekanlarda polisin insafsız müdahalelerine maruz kalmıştır (Özcan, 2019). Fransa özelinde Batılı demokrasiler ve birey-devlet ilişkileri açısından bu göstergelerin gurur duyulacak detaylar olmadığı vurgulanabilir.

5. HAREKETİN ETKİLERİ VE KAZANIMLAR

Yeni toplumsal hareketler açısından varılan sonuçtan ziyade eylem süreci önemlidir denebilir. Çünkü iktidarı veya yönetim aygıtını ele geçirmeyi amaçlamayan yeni toplumsal hareketler, siyasal sistemde daha geniş bir değişim vurgusu yaparlar. Burada ağırlıklı nokta, demokrasidir. Burda demokrasiden kast edilen, bireylerin karar-verme mekanizmalarında ve süreçlerde daha fazla etkili olması ve kamusal çıkarların belirleyiciliğidir. Kısacası bireyler hayatlarında daha fazla söz sahibi olmak istemektedir. Sarı Yelekliler bu yönde bir gündem yaratarak başarılı olmuşlardır. Farklı ülkelerde de yer yer yansıma bulan harekette eylemciler, sadece Fransa'da değil AB içinde bir demokrasi açığı olduğunu vurgulamışlardır.

Benzin zamlarının altı ay süreyle de olsa geri alınması, asgari ücrete ve çalışanlara 100 Euro ikramiye verilmesi, aylık 2000 Euro'nun altındaki emekli maaşlarından alınan vergi zammının iptal edilmesi Sarı Yelekliler hareketinin somut kazanımlarıdır. Ayrıca gelir vergisinde indirim yapılacağı, fazla mesai ücretlerinden belli ölçüler içinde vergi alınmaması, gelecek beş yıllık süreçte belediye başkanları onay vermeden borç nedeniyle hiçbir okulun ya da hastanenin kapatılmayacağı, milletvekili ve senatör sayısında azaltmaya gidilmesi, parlamentoda nispi temsil sisteminin uygulanması, elit okulların kapatılması ve 90 km olan trafik hız limitlerinin 80 km'ye düşürülmesine yönelik kararının iptal edilmesi gerçekleşmemiş ancak iktidarın vaatleri arasına girmiştir. Bunlarla birlikte asgari ücretin 1300 Euro olması, Servet Vergisinin yeniden alınmaya başlanması ve Yurttaş İnisiyatifi Referandumu konularındaki taleplere olumlu cevap alınamamıştır (Güngör, 2019).

Fransız yönetimi taleplere verdiği bir takım karşılıklarla ve toplumla girdiği diyalog ile Sarı Yeleklilerin başarısını, yeni toplumsal hareketlerin gücünü ve sosyal medyanın büyük etkisini kabullenmiş ve dersler çıkarmıştır denilebilir. Hareket, sosyal sınıf etrafında grup dinamiklerini

derinden şekillendirmiştir. Protestolara katılma deneyimi, ekonomik zorluklarla karşı karşıya olan insanları güçlü kılmaya ve açık bir güç mücadelesi etrafında kimliklerini siyasallaştırmaya yardımcı olmuştur. Hareketin özel siyasi talepleri henüz gerçekleşmemiş olsa bile, değişim isteğinin protesto eylemlerinde yattığını göstermesi ve bireyselliğin yüceltildiği yeni yaşam şekline karşı kolektif dayanışmayı göstermesi açısından etki etmiştir. Sarı Yelekliler hareketi, farklı radikal geçmişleri olan, sadece ekonomik olarak değil, kültürel olarak da geri kalmış kitleleri bir araya getirerek birbirlerine yardım edebilecekleri, dayanışma içinde olabilecekleri bir platform sağlamıştır. Daha önce birbirinden ayrılmak için mücadele eden insanlar, bu süreçten sonra dayanışma ve güç oluşturma bağlamında yeni çok da tahmin etmeyen bir ilişki içindedirler. Sarı Yelekliler, bundan sonraki süreçte birçok başka yönüyle birlikte dayanışma duygusu ile hatırlanacaktır.

Sarı Yelekliler hareketinin diğer hareketlerin oluşumuna ilham vermesi, üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husustur. Sarı Yelek hareketinin eşitsizliklerden şikâyetleri olanların harekete geçmeleri için fırsat yaratan bir faaliyet olduğu açıktır. Örneğin, yine Fransa'da Sarı Yeleklilerden esinlenen ve belgesiz göçmenlerin haklarını savunmaya odaklanmış Siyah Yelekliler (Gilets Noirs) olarak adlandırılan yeni bir protesto grubu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Fransa'da başlayan hareket, komşu ülkelerdeki "Sarı Yeleklileri" harekete geçirmiş; işsizleri ve yoksulları destekleyecek programlar yaparak örgütleyecek ilhamın kaynağı olmuştur.

SONUÇ

Toparlamak gerekirse Sarı Yelekliler hareketleri ana akım siyasete ve Fransız kanun koyucusunun vurdumduymazlığına toplumun sesini ve serzenişini duyuran bir harekettir. Harekete katılanlar yalnızca şekli değil ekonomide, günlük hayatta ve fırsatlarda demokrasi istemektedirler. Siyasal sisteme demokratik bir müdahalede bulunamadıkları düşüncesinin yanı sıra sıradan Fransız halkının karşı karşıya olduğu artan iş güvencesizliği, kemer sıkma nedeniyle artan yaşam maliyeti gibi zorluklar günlük yaşamın bir gerçeğidir. Kısacası Sarı Yelekliler hareketinin yükselişini ve sürekliliğini açıklarken dikkat edilmesi gereken yerel, ulusal ve tarihsel birçok bağlam vardır. Hareket bu geniş çerçevesiyle yeni toplumsal hareketlerin siyasal dönüşüm talebine karşılık gelirken tekil bir kimlik veya somut bir değişime odaklanmak yerine yerelden küresele farklı bağlamlarda yeniden ele alınacak bir çerçeveyi tartışmaya açarak da yeni toplumsal hareketlerin 2010'lardaki dönüşümüne bir örnek teşkil etmektedir.

Fransa'nın Sarı Yelekliler hareketi, bilhassa 2008'den beri devam eden neoliberalizm karşıtı ve demokrasi yanlısı protesto dalgalarının bir parçası olarak, güçlü bir küresel arka plana sahiptir. Her ne kadar hareketler anlık bir öfkenin sonucu olarak görünse de Fransa'da süreci bu patlama anına getiren pek çok olay yaşanmıştır. Sarı Yelekliler'in toplumsal tabanına yeni toplumsal hareketlere uygun olarak pek çok farklı kesimden katılım vardır. Her ne kadar liderlik yükünü kaldıran hareket sözcüleri genç bir yaş ortalamasına sahipse ve küçük girişimciler öne çıksa da emekçi sınıflara daha yakın unsurlar da temsil imkânı bulmuştur. Benzer şekilde, hareketin erken evresinde öne çıkan taban unsurları, daha çok kırsal kesimler ve çevre şehirlerde yaşayan emekçilerden oluşmuştur. Ancak, eylemler, kısa sürede Fransa'nın birçok emekçi kesimi tarafından sahiplenilmiştir.

Sarı Yelekliler hareketi, sadece siyasal sisteme değil, toplumsal muhalefetin yerleşik örgütlenme ve eylem biçimlerine de bir itiraz ve aşağıdan yükselen halk hareketleri olarak aracı/temsili örgütlenmelerden uzaklaşan, "doğrudan" nitelik kazanan bir harekettir. Özetle, Sarı Yelekliler hareketi, politikacılar ve seçkinlerin oluşturduğu iktidar sınıfı ile ekonomik yoksunluğu ve kızgınlığı yaşayan orta sınıf, işçi sınıfı ve fakir bir gruplar arasındaki mücadelenin devam ettiğini açıkça ortaya koymuştur. Sınıf farklılıklarının günlük yaşamın gerçekleriyle doğrudan algılanmasını sağlamıştır. Her ne kadar temel sebebi ekonomik olmasıyla eski toplumsal hareketlerle benzerlik taşısa da Sarı Yelekliler hareketinin oluşum biçimi, örgütlenme yöntemi ve eylem repertuarıyla birlikte yeni toplumsal hareketler çizgisinde olduğu görülebilir. Sarı Yelekliler hareketleri de küçük bir toplulukla oluşup ardından pek çok farklı sınıftan bireyi kendisine çekmiş ve ana akım siyasetten uzak olan bireylerin harekete entegrasyonu ile yoluna devam etmiştir. Tabandan, örgütsüz sıradan insanın katılımı ve gündelik hayata dair taleplerle, yeni toplumsal hareketlerin 2000'lerdeki küreselleşme-karşıtı hareketin etkisiyle geldiği yeni

noktayı sembolize etmektedir. Yerel bir sorunun kavramsal ve küresel bağlantılarıyla birlikte daha geniş etkilere yol açabileceği, bu tespitin en önemli unsurudur. Bu hareket sadece Fransa özelinde değil Batılı demokrasiler açısından işlerin yolunda gitmediğinin ve bir meşruiyet krizinin devam ettiğinin göstergesidir.

Sarı Yeleklilerin amacı yönetim aygıtı ele geçirmek değil, eşit ve hayatın her alanında demokrasiyi iliklerine kadar hissedecek şekilde yönetilmektir. Hareketin ruhunun, mevcut sınıf sistemine değiştirmeye yetip yetmeyeceğini tarihsel süreç gösterecektir. Ama isimsiz bir Sarı Yeleklinin sözleri mücadelenin devam edeceğini ve temel gayenin ne olduğunu göstermektedir (Voiceofeuropa, 2019): “Politikacılar bizim için çalışmazsa, onlardan kurtulabilmeliyiz, biz sahip olduklarına tutunan, güçlerini bırakmak istemeyen seçkinlere itiraz eden halkız. Savaş zor olacak ama düşene kadar savaşağız.”

KAYNAKLAR

- Albayrak, S. (2019). Sarı Yeleklilerin Demokrasi Arayışı, *EURO Politika Dergisi* (2), s. 56-58. http://www.europolitika.com/wp-content/uploads/2019/10/Y%C4%B1-3-Say%C4%B1-2-Revize3_p056-058.pdf adresinden 24 Mayıs 2020 tarihinde alındı.
- Badiou, A. (2019). Lessons of the ‘Yellow Vests’ Movement. https://www.versobooks.com/blogs/4327-alain-badiou-lessons-of-the-yellow-vests-movement?fbclid=IwAR2-p12SAbfKIIPPi4wnl_-Xqj-N-9PHCzncPAPCbHPUPf-1cPGJ6Wu8wAs adresinden 26 Mayıs 2020 tarihinde alındı
- Berrod, N. (2019). Gilets Jaunes: Quelles Sont Leurs Revendications Aujourd’hui? tarihinde *Le Parisien*: <https://www.leparisien.fr/politique/gilets-jaunes-queles-sont-leurs-revendications-aujourd-hui-21-09-2019-8156871.php> adresinden 22 Mayıs 2020 alındı.
- Bherer, M. O. (2018). Face aux “Gilets Jaunes”. L’Action Répressive Est D’Une Ampleur Considerable: https://www.lemonde.fr/idees/article/2018/12/20/face-aux-giletsjaunes-%20l-action-repressive-est-d-une-ampleur-considerable_5400077_3232.html adresinden 27 Ocak 2019 tarihinde alındı.
- Bornstein, R. (2019). En Immersion Numérique Avec les “Gilets Jaunes. <https://jean-jaures.org/nos-productions/en-immersion-numerique-avec-les-gilets-jaunes> adresinden 27 Ocak 2019 tarihinde alındı.
- Can, A., ve Taşçı, U. (2016). Teoriler Işığında Toplumsal Olayların Gelişimi ve Yönetimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 151-170.
- Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Ağları – İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, (Çev.) Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Cinoğlu, H., ve Güneş, İ. (2003). Amerika ve İngiltere’de Toplumsal Olayları Kontrol Metotları ve Türkiye Bakımından Önemi. T. İçli, & F. Karaosmanoğlu (Der.), *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çelik, H. (2018). Fransa’da Sarı Yelekliler Hareketi. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <https://www.sde.org.tr/hatice-celik/genel/fransada-sari-yelekliler-hareketi-kose-yazisi-8607> adresinden 10 Mayıs 2020 tarihinde alındı
- Çimen, H. ve Bakan, S. (2019). Toplumsal Olayların Merkezi Fransa’daki Sarı Yelekliler Hareketi ve Protestoların Türkiye’ye Yansımaları. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 80-107.
- Dianara, A. (2018). We’re With the Rebels. *Jacobin Mag*, <https://www.jacobinmag.com/2018/11/yellow-vests-france-gilets-jaunes-fuel-macron> adresinden Ocak 13, 2019 tarihinde alındı.
- Göksu, T. (2007). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, N. (2019). Sarı Yelekliler ve Fransa’nın Uzun Sıcak 2019’u. https://www.academia.edu/40193987/SARI_YELEKL%C4%B0LER_VE_FRANSANIN_UZUN_SICAK_2019_U adresinden Haziran 23, 2020 tarihinde alındı.
- Gürçan, E. C. (2019). Bir “Siyasal Süreç” Olarak Fransız Sarı Yelekliler Hareketi’nin Ortaya Çıkışı. *Mülkiye Dergisi*, 43(2), 435-458.
- Hussey, A. (2019), Uncertainty, Inequality, Fragility: Why France Is A Country At War With Itself, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/nov/17/uncertainty-inequality-fragility-france-at-war-with-itself-gilets-jaunes-charlie-hebdo> adresinden 31 Ağustos 2020 tarihinde alınmıştır.

- Jetten, J., Mols, F. ve Selvanathan, H.P., (2020). How Economic Inequality Fuels the Rise and Persistence of the Yellow Vest Movement. *International Review of Social Psychology*, 33(1), p.2.
- Kipfer, S. (2019). What Colour is Your Vest? Reflections On The Yellow Vest Movement in France, *Studies in Political Economy*, 100 (3), 209-231.
- Lelandais, G. E. (2009). Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme, Barış Çoban (Yay. Haz.), *Yeni Toplumsal Hareketler-Küreselleşme Çağında Toplumsal Hareketler*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lianos, M. (2019). Yellow Vests and European Democracy, *European Societies*, 21 (1), 1-3.
- Lough, R. (2017). France's Popular Housing Support To Be Cut. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/france-reform/frances-popular-housing-support-to-be-cut-idUSL5N1M1318> adresinden 18 Haziran 2020 tarihinde alındı.
- McAdam, D. (1999). Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930- 1970. The University of Chicago Press.
- Melucci, A. (1985). Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research*, 52 (4).
- Melucci, A. (1994). A Strange Kind of Newness: What's 'New' in New Social Movements?, (Eds.) Enrique Laraña, Hank Johnston, Joseph R. Gusfield, *New Social Movements: From Ideology to Identity*, Philadelphia: Temple University.
- Özcan, Y. (2019). Yellow Vest Protests in France Enters 52nd Week. <https://www.aa.com.tr/en/europe/yellow-vest-protests-in-france-enters-52nd-week/1640501> adresinden 24 Mayıs 2020 tarihinde alındı.
- Peden, J.-P. (2018). La Carte De France Des Blocages Du 17 Novembre. *AutoPlus*, <https://www.autoplus.fr/actualite/Carburants-Taxes-Manifestations-Carte-de-France-Gouvernement-1532822.html> adresinden 23 Mayıs 2020 tarihinde alındı.
- Quinn, B. ve Henley, Jon (2019). Yellow Vests: Protesters Fight For Ideological Ownership, *The Guardian*, Jan 13, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/yellow-vests-protesters-fight-for-ideological-ownership> adresinden 31 Ağustos 2020 tarihinde alınmıştır.
- Royall, F. (2020). The Gilets Jaunes Protests: Mobilisation Without Third-party Support. *Modern & Contemporary France*, 28 (1), 99-118.
- Sergon, V. (2020). Corporate Taxes in France. *Expatica*, <https://www.expatica.com/fr/finance/taxes/france-corporate-tax-rate-445980/> adresinden 22 Haziran 2020 tarihinde alındı
- Tilly C. ve Tarrow S. (2007). *Contentious Politics*. Colorado: Paradigm.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler 1786-2004*, (Çev.) Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları.
- Touraine, A. (1999). Toplumsaldan Toplumsal Harekete. Kenan Çayır (yay. haz.), *Yeni Sosyal Hareketler*, (s. 35-52), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- VoiceofEurope (2019). Interview with a French Yellow Vest protester: "We will fight until the elites fall". <https://voiceofeurope.com/2019/02/interview-with-a-french-yellow-vest-protester-we-will-fight-until-the-elites-fall/> adresinden 19 Mayıs 2020 tarihinde alındı.
- Wallerstein, I. (2009). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmibirinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, (Çev.) Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2013). *Sosyal Forum'dan Öfkeli'ler'e*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2015). Avrupalı Toplumsal Hareketlerin Yükselişi: 2012-2014 Arası Kurulan Birliktelikler. *SBF Dergisi*, 70 (4), 983-1002.